

จากหัวท่าถึงเกาะลอย: ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม
ในพื้นที่ชุมชนปากน้ำทุ่งไสเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
ยกระดับสู่การเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช*
FROM HUA THA TO KOH LOI: BIODIVERSITY, CULTURE IN PAK NAM THUNG SAI
COMMUNITY AREA FOR COMMUNITY PRODUCT DEVELOPMENT UPGRADED
TO BECOME A COMMUNITY LIVING MUSEUM, SICHON DISTRICT,
NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

ดำรงพันธ์ ใจหัววีระพงศ์¹, วิเชียร มั่นแหล่¹, บุญยิ่ง ประทุม¹, มณฑกา วีระพงศ์^{2*}, นฤมล ขุนวิชัย²

Damrongphun Jaihowweerapong¹, Wichain Manlae¹, Boonying Prathum¹, Manthaka Weeraphong^{2*}, Narumon Kunweechaay²

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

²คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

²Faculty of Science and Technology, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: Mantaka_wer@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลชุมชนด้านทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนปากน้ำทุ่งไส เทศบาลตำบลทุ่งไส อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบพัฒนาบรรจุภัณฑ์ภายใต้ฐานทรัพยากรชีวภาพให้เป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ชุมชน 3) จัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต และ 4) พัฒนารูปแบบกลไกการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชีวิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาล 22 คน 2) ประชาชนชุมชน 5 คน 3) คนในชุมชนตำบลทุ่งไส 98 คน 4) ผู้ประกอบการชุมชน 7 ราย 5) กลุ่มชมรม/อาสาสมัคร 24 คน 6) ผู้ใช้บริการ 33 คน 7) นักวิชาการ 7 คน 8) กลุ่มเยาวชน 21 คน และ 9) หน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้อง 8 คน รวมทั้งสิ้น 225 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และเทคนิค Snowball เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสำรวจ สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ฐานข้อมูลทรัพยากรชีวภาพพืช 17 ชนิด สัตว์ 41 วงศ์ 49 สกุล ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย ยกระดับผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ 2 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ บั๊นสิบลั้หอยหวาน และจิอรรวมทะเล ยกระดับเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต 1 แห่ง บริหารจัดการโดยคนในชุมชนท้องถิ่นนำโดยเทศบาล เป็นการเรียนรู้และการบริหารจัดการทรัพยากรพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท้องถิ่น สามารถยกระดับเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตชาวชุมชนตำบลทุ่งไส ผลการประเมินผลลัพธ์การตอบแทนทางสังคม (SROI) = 1.44 ควรนำฐานความรู้ทรัพยากรชีวภาพ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา ความร่วมมือของชุมชน ไปยกระดับการเรียนรู้ สร้างความรักหวงชุมชน เพิ่มมูลค่าคุณค่า คุณภาพชีวิต ควรนำผลการวิจัยไปขยายพื้นที่อื่นรองรับการกำหนดนโยบาย ขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางชีวภาพ, ชุมชนปากน้ำทุ่งไผ่, ผลิตภัณฑ์ชุมชน, พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต

Abstract

This research aims to 1) Study community information on biological resources and local wisdom in Pak Nam Thung Sai Community, Thung Sai Subdistrict Municipality, Sichon District, Nakhon Si Thammarat Province, 2) Upgrade community products by developing packaging based on biological resources to be community identity products, 3) Establish a living community museum, and 4) Develop a management mechanism for the living museum. This research was qualitative and participatory practice. Nine key informant groups were selected: 1) 22 Municipal executives and officials 2) 5 Community scholars 3) 98 People in Thung Sai Subdistrict community 4) 7 Community entrepreneurs 5) 24 Clubs/volunteers 6) 33 Service users 7) 7 Academics, 8) 21 Youth groups and 9) 8 Related government agencies totaling 225 people. Purposive sampling and the snowball technique were used as the tools. The research methods included in-depth interviews, surveys, focus groups, and seminars. Descriptive data analysis was used. The research results revealed that the biological resource database of 17 plant species, 41 families, 49 genera of animals, and diverse local wisdom were used to upgrade two identity products: Pan Sip Sai Hoi Wan and Jo Ruam Talay. It was upgraded to a living community museum, managed by local people led by the municipality. It is a learning and resource management, developing ecotourism, and creating added value from local resources. It can enhance the economy and quality of life of the people of Thung Sai Subdistrict. The Social Return on Investment (SROI) evaluation result = 1.44. The knowledge base of biological resources, identity, wisdom, and community cooperation should enhance learning, create love and care for the community, increase value, and improve the quality of life. The research results should be expanded to other areas to support policy-making and drive the learning city effectively.

Keywords: Biodiversity, Pak Nam Thung Sai Community, Community Products, Living Community Museum

บทนำ

การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) เป็นการวางแนวทางที่ช่วยให้เมือง มีความเจริญเติบโต ด้วยการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงนโยบายเมืองแห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ การดำเนินงาน ในระดับท้องถิ่น สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโก (UNESCO Institute for Lifelong Learning-UIL) ได้กำหนดกลยุทธ์ ที่เป็นรูปธรรมในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เมื่อปี พ.ศ. 2558 ตามกรอบในการพัฒนาแบบองค์รวม ในระดับโลก และเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกร่วมกันขับเคลื่อน เป้าหมาย SDGs ดังกล่าวให้สำเร็จภายใน พ.ศ. 2573 (ค.ศ. 2030) โดยองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้การพัฒนา ด้านการศึกษาอยู่ในเป้าหมายที่ 4 (Sustainable Development Goal 4: SDG4) คือ การสร้างหลักประกัน เรื่องคุณภาพ ความครอบคลุม และการสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งจะนำไปสู่ การพัฒนาเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNESCO, 2020) แนวคิดดังกล่าวเหมาะกับการจัดการทรัพยากรชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมกับองค์ความรู้ สมัยใหม่ ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาวิธีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน ช่วยสร้างเครือข่าย

การเรียนรู้ ที่เสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ พร้อมทั้งถ่ายทอดและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่รับมือกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 101,158.78 ไร่ เนื้อที่ป่าชายเลนคงสภาพ จำนวน 42,951.40 ไร่ โดยอยู่ในพื้นที่ 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอขนอม อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอปากพนัง และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ในป่าชายเลนมีระบบความสัมพันธ์ ของสิ่งมีชีวิตที่มีความซับซ้อน เชื่อมต่อระหว่างระบบนิเวศบนบกและนิเวศทางทะเล ทำหน้าที่ช่วยเก็บกักตะกอนและกั้นกรองความสกปรกและรักษามวลดินและหน้าดินไม่ให้ถูกพัดพาออกจากขอบฝั่งและริมตลิ่ง (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, 2561) สำหรับในพื้นที่ในตำบลทุ่งไผ่ มีความอุดมสมบูรณ์ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชายทะเล ชายฝั่ง มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนในพื้นที่ป่าชายเลน (เกาะลอย) ซึ่งเป็นป่าไม้ที่ขึ้นบริเวณป่าชายเลน เป็นพื้นที่ที่ ชาวพื้นเมืองชุมชนทุ่งไผ่ใช้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งทำมาหากิน ชุมทรัพย์ แหล่งเงิน กล่าวคือ เป็นพื้นที่ชีวิต ของพี่น้องชาวชุมชนทุ่งไผ่ (เจดันทน์ ไสยเกื้อ, 2567)

ป่าชายเลนเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทั้งการใช้ประโยชน์โดยตรงและทางอ้อม มีผลต่อการประมงและความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ (แสงจันทร์ วายทุกข์ และคณะ, 2561) คนในท้องถิ่นได้เข้าไปใช้ประโยชน์ผลผลิตเพื่อใช้บริโภคตามฤดูกาล เช่น สัตว์น้ำทะเล แมลง พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาของชุมชนถือเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างข้อมูลพื้นฐานการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดคุณค่าอย่างสมดุลยั่งยืน นอกจากนี้ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ สอดคล้องสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่เทศบาล ตำบลทุ่งไผ่ ที่มีการสืบทอดภูมิปัญญา ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้จากชายฝั่งทะเล สืบทอดเป็นอาชีพที่เป็นมรดกตกทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ่านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ด้านอาหารเป็นในหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของชาติ โดยส่งเสริมผู้ประกอบการชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย BCG Economy แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับ SDG 1 (ขจัดความยากจน) SDG 8 (การจ้างงาน ที่มีคุณภาพ) และ SDG 11 (ชุมชนยั่งยืน) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และลดความเหลื่อมล้ำ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่มีความยืดหยุ่นต่อ ความเปลี่ยนแปลงและวิกฤต พร้อมทั้งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับทุกกลุ่มในสังคม

จากการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่และลงพื้นที่ศึกษาชุมชนของนักวิจัย เพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริงและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืน ด้วยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จัดการ ทรัพยากรชีวภาพ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม สู่มืองแห่งการเรียนรู้ ยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตของ ชาวพื้นที่ตำบลทุ่งไผ่ พบว่า ทุ่งไผ่เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ด้วยสภาพภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ติดกับทะเลที่มีหาดที่สวยงามประกอบกับการดำเนิน สนับสนุนงบประมาณทางด้านการท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยว สถานประกอบการจำนวนมาก รวมถึงการกว้านซื้อที่ดินเปลี่ยนมือจากชาวชุมชนรองรับการเติบโตของเมืองแห่ง การท่องเที่ยว ทรัพยากร วิถีชีวิตชุมชนอาจสูญสลายหายไป เทศบาลตำบลทุ่งไผ่ จึงมีแผนพัฒนาและนโยบาย ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน (สำนักงานปลัดเทศบาลตำบลทุ่งไผ่, 2564) จากสภาพปัญหาและความสำคัญ ดังกล่าวจึงสนใจในการทำวิจัย เรื่อง จากหัวทำถึงเกาะลอย: ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม ในพื้นที่ ชุมชนปากน้ำทุ่งไผ่ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ยกระดับสู่การเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิตสนับสนุน การเรียนรู้ พัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ นิเวศน์ทรัพยากร ของชาวชุมชนทุ่งไผ่อย่างยั่งยืน ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลชุมชนด้านทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนปากน้ำทุ่งไผ่ (หัวท่า - เกาะลอย) เทศบาลตำบลทุ่งไผ่ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน (Local Product) ในรูปแบบพัฒนาบรรจุภัณฑ์ภายใต้ฐานทรัพยากรชีวภาพให้เป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ชุมชน
3. เพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต (Community Living Museum) ในพื้นที่
4. เพื่อพัฒนารูปแบบกลไกการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชีวิต (Local Service) ในพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาและพัฒนาชุมชนร่วมกับประชาชนในพื้นที่ พื้นที่การวิจัย คือ เทศบาลตำบลทุ่งไผ่ ตำบลทุ่งไผ่ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้ครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับผู้บริหารท้องถิ่น ชุมชน ภาคเอกชน นักวิชาการ ผู้ให้บริการ และหน่วยงานสนับสนุน เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุม และได้ข้อสรุปครบทุกมิติ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และเทคนิค Snowball รวมทั้งสิ้น 225 คน แบ่งออกเป็น 9 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาล 22 คน 2) ประชาชนชุมชน 5 คน 3) คนในชุมชนตำบลทุ่งไผ่ 98 คน 4) ผู้ประกอบการชุมชน 7 ราย 5) กลุ่มชมรม/อาสาสมัคร 24 คน 6) ผู้ให้บริการ 33 คน 7) นักวิชาการ 7 คน 8) กลุ่มเยาวชน 21 คน และ 9) หน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้อง 8 คน

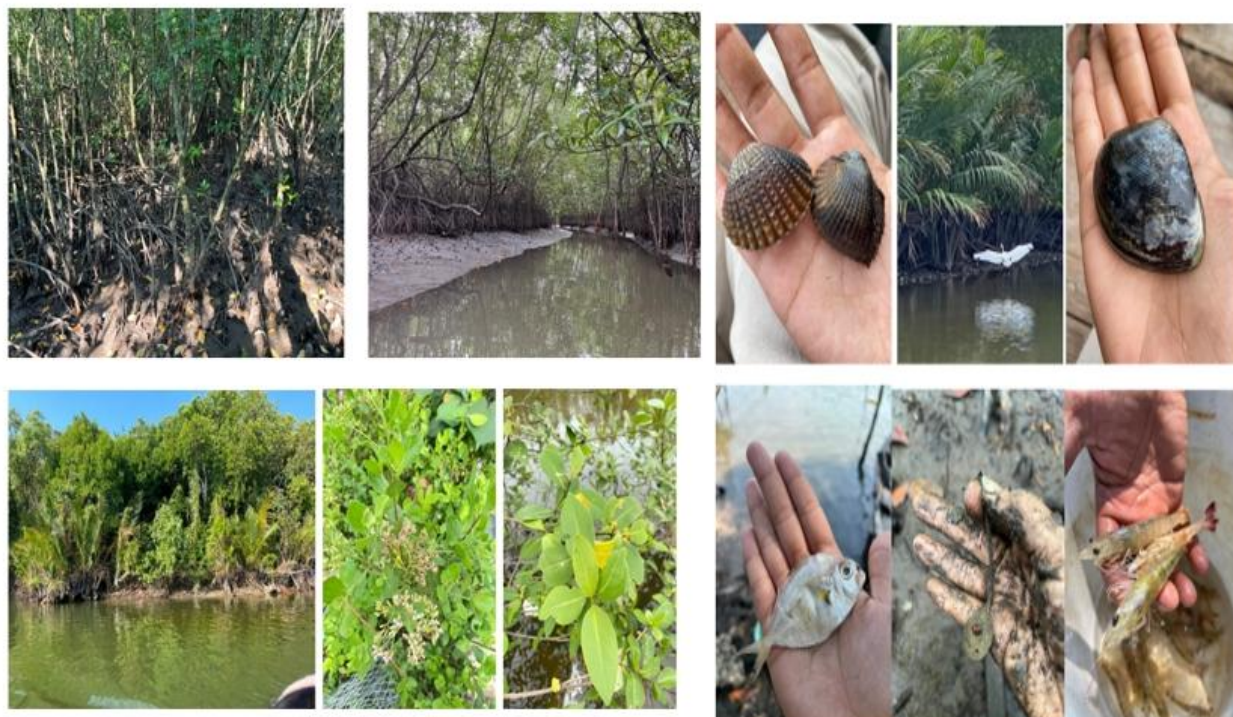
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือวิจัยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิด และจำแนกออกเป็นประเด็นคำถามและประเด็นสนทนาตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นดำเนินการสร้างเครื่องมือ 4 ชุด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสนทนากลุ่ม 3) แนวคำถามการเสวนา และ 4) แบบสำรวจข้อมูลทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผ่านการประเมิน Index of Item-Objective Congruence (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาสังคมด้านการจัดการทรัพยากรชุมชน และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ≥ 0.5 ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีเสวนา แบบสังเกต และการสัมภาษณ์ ครบถ้วนกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการสำรวจความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ กำหนดบริเวณสำรวจ ได้แก่ พื้นที่เกาะลอย ชุมชนหัวท่า เทศบาลตำบลทุ่งไผ่ สำรวจและเก็บตัวอย่างพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ จัดทำฐานข้อมูลของพันธุ์พืชและสัตว์ เก็บรวบรวมข้อมูลฐานทรัพยากรชีวภาพของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ในรูปแบบของข้อมูล ภาพ ชื่อ ชื่อพื้นเมือง ชื่อวิทยาศาสตร์ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และถิ่นฐานวิทยา และประโยชน์ โดยการศึกษาข้อมูล ทดสอบและตรวจสอบ ความถูกต้องของข้อมูล และการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวชุมชนหัวท่า - เกาะลอย โดยเน้นการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ การแปรรูปอาหารทะเลเป็นหลัก นำมาพัฒนาต่อยอด ยกย่องเป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ในการวิเคราะห์ เนื้อหา และการสังเคราะห์ข้อมูล มีการสอบถามข้อมูลจากชุมชน และสังเคราะห์สรุปผลโครงการวิจัย โดยดำเนินการตามพื้นฐานแนวคิด "มุ่งเป้าการวิจัยเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา กับภาคีหลักในพื้นที่ ให้เกิดแผนความร่วมมือ (Cooperation Plan)"

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาข้อมูลชุมชนด้านทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนปากน้ำทุ่งมีความหลากหลายในฐานข้อมูลของทรัพยากรพืช - สัตว์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการสำรวจพบทรัพยากรพืชทั้งสิ้น 17 ชนิด พันธุ์สัตว์ทั้งสิ้น 41 วงศ์ 49 สกุล 51 สปีชีส์ จัดอยู่ในกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลังทั้งสิ้น 20 วงศ์ 26 สกุล 27 สปีชีส์ และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง 21 วงศ์ 23 สกุล 24 สปีชีส์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย ได้แก่ การคาดคะเนสภาพภูมิอากาศ การวางอวนลอย การใช้ลอบดักปู การใช้ไซดักปลา การทำเรือประมง การลากกุ้งเคย การทำเคย (กะปิ) การแปรรูป และถนอมอาหารทะเล การจับปูเปี้ยว การตบกุ้ง การหาหอย สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1 และ 2

ภาพที่ 1 ตัวอย่างความหลากหลายของทรัพยากรพืชในป่าโกงกางเกาะลอย

“บ้านเรายังมีความสมบูรณ์อยู่มากทั้งป่าชายเลน ทั้งสัตว์ เราหากุ้ง หอย ปู ปลา นก มาทำเป็นอาหาร มาขาย มาแปรรูป วิธีการหาที่หลากหลาย ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งตบกุ้ง ดำหอย ทำไซ ทำบ่อ วางอวน ดักแร้ว ก็ยังได้หลากหลาย พืชบางอย่างเราก็เอามาทำอาหาร เอามารักษาโรคตามที่คนเฒ่าคนแก่ บอกมา ใช้ได้ผลอยู่ แต่ปัจจุบันหลายอย่างก็เริ่มหายากไปมากแล้ว ควรอนุรักษ์ตรงนี้ไว้ เพราะมันเป็นหม้อข้าวหม้อแกงของพวกเรา” (อมรเทพ ทิพย์ไกรลาศ, 2567)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างฐานข้อมูลทรัพยากรสัตว์และพืชที่พบในพื้นที่เกาะลอย

การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน (Local Product) ในรูปแบบพัฒนาบรรจุภัณฑ์ภายใต้ฐานทรัพยากร ชีวภาพ ให้เป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน การหาสัตว์พื้นถิ่นมาค้าขาย สัตว์ที่พบ เจียง่ายและมากที่สุด คือ "หอยกัน" นำมาขายกิโลกรัมละ 20 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ต่ำ ไม่สูง ทำให้รายได้ไม่พอ จึงมีการคิดเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเพื่อยกระดับรายได้ โดยการนำหอยกันมาเป็นส่วนผสมหลัก ปั่นสับใส่หอยกัน อาหารว่างที่อร่อยส่วนมาจากกะหรี่ปั๊บ มีขนาดพอดีคำ ตัวแป้งจะกรอบ ตัวแป้งกรุบกรอบกำลัง กลิ่นหอม ผลิตภัณฑ์ ที่สอง คือ จีอรรวมทะเล เป็นการใช้น้ำมัน หอยกัน ปลา หมึก กุ้ง หมูต้มสุก ผัก ตามชอบ ผสมกับแป้งมันและ เครื่องปรุงรส บดหรือโขลก จนเหนียวแล้วห่อด้วยฟองเต้าหู้เป็นท่อนกลม ๆ ยาว ๆ มัดจน เป็นเปราะ ๆ หนึ่งแล้ว ทอดให้สุก นำใส่บรรจุภัณฑ์ที่ออกแบบไว้ วางขาย ณ ชุมชน นำส่งขายในร้านค้าชุมชน ตลาดชุมชน ออกบูธ เทศกาลต่าง ๆ ได้รับการตอบรับอย่างดี สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น โดยเมื่อวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินการแปลงผลลัพธ์ให้อยู่ในรูปแบบมูลค่าทางการเงินเปรียบเทียบกับต้นทุนที่ใช้ไป ทำให้เห็นถึงความคุ้มค่าและความยั่งยืน Social Return on Investment (SROI) = 1.44 สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 3 และ 4

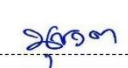
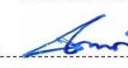

ภาพที่ 3 ผลลัพธ์อัตลักษณ์ชุมชนที่พัฒนาจากทรัพยากรพื้นถิ่น

"เมื่อก่อนเราหาหอยกันได้ทีละหลายกระสอบ หลายกิโล แต่พอเวลาไปขายได้โลละไม่เกิน 20 บาท แต่วันนี้เรานำมาทำเป็นส่วนประกอบหลักของบับลิบ และจ๊อทะเล ได้รับการตรวจสอบมาตรฐานและทำของห่อใส่สวย ๆ เฉลี่ยแล้วโลหนึ่งได้เป็น 100 บาท มากขึ้นถึง 5 เท่า ยังมีตลาดวันไหนมีเทศกาลงานอะไรเราไปออกบูธขายได้วันละหลาย พันบาท ดิจจริง ๆ ค่ะ" (ปราณี ไชยรัตน์, 2567)

ศูนย์วิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
เลขที่ 1 หมู่ 4 ตำบลท่าวี อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280 โทรศัพท์ 075-377446, 075-377716 โทรสาร 075-377716

ใบรายงานผลการทดสอบ (Analysis Report)			
ชื่อตัวอย่าง	จ๊อรวมทะเล	สัญลักษณ์ตัวอย่าง	SC67-F063
หน่วยงานที่ส่ง	โครงการวิจัยเรื่อง จากหัวทำถึงเกาะลอย : ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม ในพื้นที่ชุมชนปากน้ำ ห่งไส เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ยกระดับสู่การเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต (Community Living Museum) สนับสนุนการเรียนรู้สู่ความยั่งยืนเทศบาลตำบลทุ่งไส อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เป็นรูปธรรม		
วันที่รายงานผล	21 ตุลาคม 2567	วันที่วิเคราะห์	7 – 21 ตุลาคม 2567
วันที่รับตัวอย่าง	3 ตุลาคม 2567		
พารามิเตอร์ที่ตรวจวิเคราะห์	ผลวิเคราะห์	มาตรฐานผลิตภัณฑ์ปลาจ๊อ มพช. 1333/2555	วิธีวิเคราะห์
3. คุณลักษณะทางจุลชีววิทยา			
ยีสต์และรา (Yeast and Mold; CFU/g)	ไม่พบ	ต้องไม่เกิน 100	BAM Online (2022) Chapter 18
จุลินทรีย์ที่มีชีวิตทั้งหมด (Total Viable Count; CFU/g)	ไม่พบ	ต้องน้อยกว่า 1×10^6	BAM Online (2021) Chapter 3
เชื้อโคลอสตริเดียม เพอร์ฟริงเจนส์ (Clostridium perfringens; CFU/g)	ไม่พบ	ต้องน้อยกว่า 100	AOAC (2016) Method 976.30
เชื้อสแตปไฟโลคอคคัส ออเรียส (Staphylococcus aureus; CFU/g)	ไม่พบ	ต้องน้อยกว่า 100	BAM Online (2019) Chapter 12
เชื้ออี.โคไล (Escherichia coli; MPN/g)	ไม่พบ	ต้องน้อยกว่า 3	BAM Online (2020) Chapter 4
เชื้อซาลโมเนลลา (Salmonella spp; CFU/25g)	ไม่พบ	ต้องไม่พบ	Based on USFDA-BAM (2022)
ผู้วิเคราะห์ : (นายจักรพันธ์ ไม้ทิพย์) นักวิทยาศาสตร์ ผู้วิเคราะห์ : (นางสาวนุชวรา องศา) นักวิทยาศาสตร์ ผู้วิเคราะห์ : (นายอนุสรณ์ บรรลือพิช) นักวิทยาศาสตร์ ผู้ตรวจสอบ : (นางจักรพันธ์ สังข์มุต) หัวหน้าศูนย์วิทยาศาสตร์ ผู้รับรองผล : (ผศ.ดร.ฉัตรชัย สังข์มุต) ผู้จัดการด้านคุณภาพ			

ภาพที่ 4 ตัวอย่างผลการทดสอบมาตรฐานผลิตภัณฑ์

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต (Community Living Museum) ในพื้นที่ชุมชนปากน้ำห่งไส คณะนักวิจัยและเครือข่ายชุมชนห่งไสได้ร่วมมือกันคิด วางแผนงาน ปฏิบัติการมีส่วนร่วมสร้างพิพิธภัณฑ์มีชีวิต กำหนดพื้นที่ โดยผ่านการเห็นชอบระหว่างหน่วยงาน เครือข่ายชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับทีมวิจัย และดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยมีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ เริ่มต้นจากการศึกษาตัวอย่างพิพิธภัณฑ์มีชีวิตอื่น ที่มีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน กำหนดจุดติดตั้งป้ายแสดงตำแหน่งของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต แผนที่แสดงจุดสำคัญของป่าโกงกางในพื้นที่เกาะลอย ติดตั้งป้ายแสดงพันธุ์ไม้ - สัตว์ และจุดสำคัญที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับพืชและสัตว์ในพื้นที่ได้ ดำเนินการออกแบบป้ายแผนที่ภาพรวมของพื้นที่ ป้ายแสดงพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และป้ายแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพิพิธภัณฑ์มีชีวิตบ้านห่งไส สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แผนที่พิพิธภัณฑ์มีชีวิตชุมชนบ้านทุ่งไผ่ (Thungsai Community Living Museum)

การพัฒนารูปแบบกลไกการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชีวิต (Local Service) ในพื้นที่ชุมชนปากน้ำทุ่งไผ่ การที่ชุมชนทุ่งไผ่มีทรัพยากรธรรมชาติ ที่เพียบพร้อมอุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพ ไปจนถึงทุนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี มีองค์กรภาครัฐกับชุมชนเข้มแข็ง มีการเรียนรู้กันภายในชุมชน กิจกรรมที่ร่วมกันทำภายในชุมชน กับ องค์กรภาครัฐ คนภายนอกมาเที่ยวในสถานที่ของชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการที่คนในชุมชน เป็นไป ในรูปแบบ เครือข่ายชุมชนโดยมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในลักษณะความร่วมมือร่วมคิด ร่วมนำ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ โดยมีเทศบาลเป็นแกนหลัก มีชมรม กลุ่มอาสาสมัคร ผู้ประกอบการชุมชน หน่วยงานรัฐ โรงเรียน วัด และมีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นหน่วย สนับสนุนประสานปรึกษา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลชุมชนด้านทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนปากน้ำทุ่งไผ่

จากการสำรวจความหลากหลายข้อมูลของทรัพยากรพืช สัตว์ และภูมิปัญญาพบทรัพยากรพืชทั้งสิ้น 17 ชนิด พันธุ์สัตว์ ทั้งสิ้น 41 วงศ์ 49 สกุล 51 สปีชีส์ จัดอยู่ในกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลัง ทั้งสิ้น 20 วงศ์ 26 สกุล 27 สปีชีส์ และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง 21 วงศ์ 23 สกุล 24 สปีชีส์ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย เช่น การคาดคะเนสภาพ ภูมิอากาศ การวางวนลอย การใช้ลอบดักปู การใช้ไซดักปลา การตบกุ้ง การจับหอย การจับปูเปี้ยว เป็นต้น

จากความหลากหลายทั้งทรัพยากรพืชและสัตว์ในระบบนิเวศป่าชายเลนนำไปจัดทำเป็นฐานข้อมูลชุมชน สอดคล้องกับงานของสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ระบุว่า ความสำคัญของการ จัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในระดับท้องถิ่น ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทั้งหมด ควรนำไปจัดทำ และบันทึก เป็นฐานข้อมูลในท้องถิ่นของตนเอง โดยจัดเก็บในรูปแบบไฟล์ Excel เอกสารวิจัยของชุมชน หรือ โปสเตอร์ ประชาสัมพันธ์ ซึ่งทางชุมชนสามารถจัดทำ เป็นโครงการ ร่วมกับหน่วยงานส่วนราชการ โรงเรียน หรือ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นได้ (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2567) การอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การค้นพบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่หลากหลาย สอดคล้องงานวิจัยของ มานะ ขุนวิช่วย และกมลทิพย์ ธรรมกิริติ ที่ได้วิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชาวประมงพื้นบ้าน ชุมชนปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การคงอยู่ของวิถีประมงพื้นบ้านของชุมชนปากพูน ตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นจากวิธีการทำประมงที่ได้ใช้วิธีการแบบเดิมใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วิธีการ ที่มีความเหมาะสมกับสภาพทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ นอกจากนี้วิธีการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านปากพูน ยังมีความหลากหลายและแตกต่างจากชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ในตำบลปากพูนและชุมชนรอบอ่าว นครศรีธรรมราช เมื่อเป็นเช่นนั้นนอกจากจะส่งผลถึงการได้มาซึ่งทรัพยากรทางทะเล ที่ไม่เหมือนกับพื้นที่อื่นแล้ว ยังส่งผลถึง การดำรงอยู่ได้ของชุมชนที่มาจากพื้นที่อื่น เพราะไม่มีปรากฏการณ์ ของความขัดแย้งเรื่องการแย่งชิง ทรัพยากรเกิดขึ้น (มานะ ขุนวิช่วย และกมลทิพย์ ธรรมกิริติ, 2561)

2. การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน (Local Product) ในรูปแบบพัฒนาบรรจุภัณฑ์ภายใต้ฐานทรัพยากร ชีวภาพ ให้เป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ชุมชน

พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพชาวประมงพื้นบ้าน การหาสัตว์ พื้นถิ่นมาค้าขาย และประกอบอาหาร สัตว์ที่หาง่ายและมากที่สุด คือ "หอยก้น" สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาดำเนินการเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน 2 ชนิด ได้แก่ ปั่นสับใส่หอยก้น และจืดรวมทะเล สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น โดยเมื่อวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนแปลงผลลัพธ์ให้อยู่ในรูปของมูลค่าทางการเงินเปรียบเทียบกับต้นทุนที่ใช้ไป ทำให้เห็นถึง ความคุ้มค่าและความยั่งยืน สอดคล้องงานวิจัยของ ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ และคณะ เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชน คลองหัวจาก ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ระบุว่า ชุมชนได้ต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ นวัตกรรม ได้แก่ ชาใบชูลู่สามสายและปูแสมดอง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ด้านการแปรรูปการถนอมอาหารและการควบคุมคุณภาพ ซึ่งสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ธนาครตันกล้าป่าชายเลนคลองหัวจากได้ โดยในปี 2566 ผลิตภัณฑ์ ชาใบชูลู่และปูแสมดองสามารถ สร้างรายได้ ให้แก่ชุมชนจำนวนเงิน 35,690 บาท และยังเป็นการส่งเสริม การอนุรักษ์ทุนธรรมชาติและทุนวัฒนธรรมในชุมชน (ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ และคณะ, 2568)

3. การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต (Community Living Museum) ในพื้นที่

คณะนักวิจัยและเครือข่ายชุมชนทุ่งไผ่ได้ร่วมมือกันคิด วางแผนงาน ปฏิบัติการร่วมสร้าง พิพิธภัณฑ์ มีชีวิต กำหนดพื้นที่ โดยผ่านการเห็นชอบระหว่างหน่วยงาน เครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์มีชีวิต เริ่มต้นจากการศึกษาตัวอย่างพิพิธภัณฑ์มีชีวิตอื่นที่มีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน กำหนดจุด ติดตั้งป้ายแสดงตำแหน่งของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต แผนที่แสดงจุดสำคัญของป่าโกงกางในพื้นที่ ดำเนินการออกแบบ ป้ายแผนที่ภาพรวมทั้งหมดพื้นที่ ป้ายแสดงพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ป้ายแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพิพิธภัณฑ์มีชีวิต สอดคล้องกับทฤษฎีของ Rivière, G. H. ที่ระบุไว้ในบทความเรื่อง The ecomuseum: An evolutionary definition ว่าพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เน้นการแสดงวัฒนธรรม ธรรมชาติ กิจกรรมธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ภูมิรู้ประจำถิ่น ผ่านกิจกรรมของชุมชน (Rivière, G. H., 1973)

4. การพัฒนารูปแบบกลไกการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชีวิต (Local Service) ในพื้นที่

ด้วยชุมชนทุ่งไส มีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียบพร้อมอุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพ ทุนวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี เมืองครุภาครัฐกับชุมชนเข้มแข็ง มีการเรียนรู้กันภายในชุมชน กิจกรรมที่ร่วมกันทำ ภายในชุมชนกับองค์กรภาครัฐ คนในชุมชนเป็นคนจัดการโดยที่มีหน่วยงานภาครัฐ (เทศบาล) ทำหน้าที่ เป็นแกนหลักในการบริหารจัดการเป็นไปในรูปแบบเครือข่ายชุมชน มีชมรม กลุ่มอาสาสมัคร ผู้ประกอบการชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยราชการ และภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมดำเนินการและสนับสนุน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เชษฐา มุทะมัด และคณะ เรื่อง การสร้างกลไกความร่วมมือและเครือข่ายพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเพื่อสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตในพื้นที่เทศบาลเมืองปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การรักษาความสัมพันธ์อย่าง ต่อเนื่องและการสร้างเครือข่ายมี 4 เสาหลัก อันได้แก่ ภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคชุมชน ภาคเอกชน และ 3 พลัง ได้แก่ รัฐบาลภาพ คมนภาพ และวิชนภาพ เป็นพื้นที่ต้นแบบแห่งการเรียนรู้ (เชษฐา มุทะมัด และคณะ, 2565) และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ของ UNESCO ที่ระบุในหนังสือเรื่อง Guidelines for building learning cities โดยระบุว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ส่วนหลักจะต้อง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สู่การพัฒนา ที่ยั่งยืน (SDGs) (UNESCO, 2020)

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้พบองค์ความรู้ใหม่ ประกอบด้วย 1) ชุมชนมีเรื่องราวชุดข้อมูลการศึกษา ท้องถิ่น (Local Study) 2) พื้นที่แห่งการเรียนรู้ (Learning Space) 3) ผลิตภัณฑ์ชุมชน (Local Product) 4) มีแผนยุทธศาสตร์กลยุทธ์การยกระดับเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ และ 5) มีการบริหารจัดการชุมชน แห่งการเรียนรู้สู่ความยั่งยืน (Local Service) ที่มีเทศบาลตำบลทุ่งไส เป็นเจ้าภาพหลัก ผู้ประกอบการ ชมรม สมาคม ประชาญ์ วัดโรงเรียน เครือข่ายธุรกิจ และเครือข่ายสังคมต่าง ๆ สนับสนุนร่วมมือในการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากร สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท้องถิ่น 2 สินค้าผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ สร้างรายได้ให้กับชุมชนมากกว่า 5 เท่าตัว ส่วนลักษณะงาน พบว่า มีการบูรณาการ ทั้ง 3 มิติในงานเดียว คือ การนำกรอบแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO มาประยุกต์ใช้ในระดับตำบล การขยายผลแนวคิด Learning City สู่ระดับชุมชนท้องถิ่นขนาดเล็ก พร้อมการประเมินผลตอบแทนทางสังคมด้วย SROI ซึ่งแสดงให้เห็นถึงนวัตกรรมในการวิจัยเชิงบูรณาการ สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 สรุปองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นผ่านการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผลลัพธ์ที่สำคัญ ดังนี้ ฐานข้อมูลทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่หลากหลาย เป็นฐานความรู้สำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ผลผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ ยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต เป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว เชิงนิเวศ กลไกการบริหารจัดการ บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีเทศบาลเป็นแกนกลางและเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง ผลกระทบทางสังคม มีมูลค่าผลลัพธ์ทางสังคม เท่ากับ 1.44 แสดงให้เห็นถึงการยกระดับเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ 1) การขยายผลเทศบาลตำบลทุ่งไผ่ ควรนำผลการวิจัยไปขยายในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อรองรับการกำหนดนโยบายขับเคลื่อนพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน 2) การพัฒนาต่อยอด นำฐานความรู้ทรัพยากรชีวภาพ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความร่วมมือความเข้มแข็งของชุมชน แผนยุทธศาสตร์เพื่อไปยกระดับการเรียนรู้ของคนในชุมชน ความรักหวงแหนชุมชน นำไปสู่การเพิ่มมูลค่า คุณค่า ยกระดับเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และ 3) การยกระดับสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ ใช้ฐานข้อมูลดังกล่าวนำไปสู่การยกระดับเทศบาลตำบลทุ่งไผ่เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก (UNESCO) เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นนำไปใช้ประโยชน์ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษา เพิ่มเติมต่อยอด เพื่อพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งยกระดับสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO 2) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมต่อยอด ในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเมืองอย่างยั่งยืนภายใต้ทรัพยากรชีวภาพอัตลักษณ์ วัฒนธรรมทุนทางสังคมของชุมชน และ 3) ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิตต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณ การสนับสนุนทุนวิจัยพื้นฐาน (Fundamental Fund) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลทุ่งไผ่ เครือข่ายส่วนราชการ เอกชน ผู้ประกอบการชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ให้ข้อมูล ทุกท่าน ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร บุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ที่สนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ในครั้งนี้ ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตามเป้าหมายของมหาวิทยาลัย ด้วยดี ทุกประการ

เอกสารอ้างอิง

- เจตนันท์ ไสยเกื้อ. (15 มี.ค. 2567). วิถีชีวิตชาวชุมชนทุ่งไผ่. (ดำรงศัพนธ์ ใจห้าววีระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)
- เชษฐา มุทะหมด และคณะ. (2565). การสร้างกลไกความร่วมมือและเครือข่ายพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเพื่อสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตในพื้นที่เทศบาลเมืองปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 23(2), 121-137.
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลัมภ์ และคณะ. (2568). การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนคลองหัวจาก ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 10(1), 113-124.
- ปราณี ไชยรัตน์. (6 ก.ค. 2567). การนำทรัพยากรชุมชนมาเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าอัตลักษณ์. (ดำรงศัพนธ์ ใจห้าววีระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)
- มานะ ขุนวิช่วย และกมลทิพย์ ธรรมกัระติ. (2561). การคงอยู่ของวิถีประมงพื้นบ้านปากพูน: บทวิเคราะห์พลวัตการเปลี่ยนแปลงในอดีต. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์, 10(2), 116-126.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานปลัดเทศบาลตำบลทุ่งไผ่. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566 - 2570) เทศบาลตำบลทุ่งไผ่อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สำนักงานปลัดเทศบาลตำบลทุ่งไผ่.
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2567). แนวทางการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. (2561). สถานการณ์ทรัพยากรป่าชายเลน จ.นครศรีธรรมราช. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2567 จาก https://km.dmcr.go.th/c_1/s_428/d_19131
- แสงจันทร์ วายทุกข์ และคณะ. (2561). ความหลากหลายและโครงสร้างของสังคมพืชป่าชายเลนในชุมชน ตำบล คลองตำหรุ จังหวัดชลบุรี. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, 10(2), 307-323.
- อมรเทพ ทิพย์ไกรลาศ. (17 พ.ค. 2567). การหาและใช้ทรัพยากรในชุมชนปากน้ำทุ่งไผ่. (ดำรงศพันธ์ ใจห้าววีระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)
- Rivière, G. H. (1973). The ecomuseum: An evolutionary definition. *Museum International*, 25(4), 182-186.
- UNESCO. (2020). Embracing a culture of lifelong learning: Contribution to the futures of education initiative. Paris: UNESCO Institute for Lifelong Learning.